

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Лъчезар Любенов Перчеклийски за дисертационния труд на Дениса Алуш Черма – „Балканският интелектуален елит през XVII век и албанската литература: Пйетър Богдани“, за получаване на образователната и научна степен *Доктор* по професионално направление

2.1. Филология, научна специалност *Български език*

1. Кратки биографични данни

Дениса Алуш Черма е родена през 1978 г. в гр. Елбасан, Албания.

През 2001 и 2002 г. завършва съответно бакалавърска и магистърска степен на специалността „Българска филология“ в Югозападния университет „Неофит Рилски“, Благоевград.

От 2002 г. до днес работи като специалист по международни отношения в Окръжния съвет в гр. Елбасан, Албания.

В края на 2014 г. Д. Черма спечелва конкурс за редовен докторант по научната специалност „Български език“ в Югозападния университет „Неофит Рилски“. Зачислена е към Катедрата по български език на 06.01.2015 г. с научен ръководител проф. д-р Лилия Илиева.

В периода на докторантурата Д. Черма е изнесла доклади на три научни конференции и има три публикации по темата на дисертацията.

2. Дисертационен труд

Дисертационният труд включва следните основни части: **Увод:** с. 2 – 5; **Първа глава** (*Първи писмени паметници на албанския език*): с. 6 – 37; **Втора глава** (*Албанската лексика през XVII век*): с. 38 – 66; **Трета глава** (*Пйетър Богдани – жизнен път. Данни за рода Богдани*): с. 67 – 91; **Четвърта глава** (*„Четата на пророците“ – класическа творба на албанската литература*): с. 92 – 122; **Заключение:** с. 123 – 125; **Извори:** с. 126 – 128; **Речници и съкращения:** с. 129; **Библиография:** с. 130 – 137; и **Приложения:** с. 140 – 152.

В дисертацията е направен опит да се разкрият редица въпроси, свързани с албанската книжнина и култура през седемнадесетото столетие, както и да се

посочат „различни паралели с културата на другите народи в Югоизточна Европа“, и по-специално с българската (с. 3). Този период от балканската история е наречен „тъмен век“, тъй като по това време повечето от народите на полуострова (в това число и албанският) са под чужда политическа власт. Българи и албанци са принудени да живеят заедно в границите на Османската империя (с. 3). Сякъш звучи парадоксално да се говори за интелектуален елит в условията на политическа зависимост, но в работата авторката успява да покаже, че дори при тези неблагоприятни обстоятелства балканските интелектуалци са били свързани с европейската култура. Албанците (както и българите), които изповядват католицизъм, са имали достъп до различни престижни образователни институции в Италия.

Поставените от авторката задачи доочертavat тематичните граници на изследването, към което се прилага интердисциплинарен подход. Най-често се използва филологическият метод, чрез който се изясняват различни данни от историята на езика и литературата. В някои случаи този метод се комбинира със сравнително-историческия.

Същинската част на дисертационния труд е съставена от четири глави. В първата са разгледани най-ранните данни за албанския език, както и първите му писмени паметници. Авторката взема отношение към различните проблеми, свързани с албански ръкопис от XIII в., открит и описан от М. Ахмети, но непотвърден от наукта днес. Докт. Д. Черма се спира и на сигурните ранни паметници на албанската книжнина (ръкописи, писма, речници), които се датират след XV век. В частта е включен и илюстративен материал от разговорника на Арнолд фон Харв. Обърнато е специално внимание и на първите старопечатни албански книги, които са публикувани в XVI и XVII век от автори като Г. Бузуку, Л. Матренга, Пйетър Буди, Фр. Барди, П. Богдани и др.

Втората част разглежда албанската лексика през XVII век. Специално място е отделено на култовата (християнска) лексика и на паремиите (пословици и поговорки) в латинско-албанския речник на Фр. Барди. Представени са множество лексеми, които означават определени християнски термини, като по-голямата част от тях са с латински произход. Примерите са анализирани сполучливо от

гледна точка на лексикологията и фразеологията. Важно за българистиката е посочването на славянските заемки в албанския език в речника на Барди (с. 55 – 66). Ценни са и обобщенията, свързани с разпределението на тези заемки в зависимост от различните тематични области.

Третата част е посветена на живота, творчеството и рода на албанския книжовник Пйетър Богдани, който е учил в католическото училище в Чипровци, а също така и в престижния Илирийски колеж в Лорето, Италия. Цитирани са много източници, свидетелстващи пряко или косвено за живота и обкръжението на П. Богдани. Фактите са подкрепени и от различен илюстративен материал.

В четвъртата част е разгледана оригиналната творба на Пйетър Богдани „Четата/Кохортата на пророците“ (1685 г.). Представени са както историята на книгата, така и историческият контекст на епохата, в която твори албанският книжовник. След това авторката 1) се спира на стихотворните посвещения в книгата; 2) търси връзките на П. Богдани с някои далматински и хърватски автори от това време; 3) описва гравюрите в произведението. В края на тази част Д. Черма отделя специално внимание на „Цикълът на сибилите“ – авторски поетични творби, организирани в единен цикъл. В анализа авторката прави връзка и с подобни произведения в старата българска литература (с. 112).

В *Заключението* Дениса Черма обобщава своите наблюдения върху културните и книжовноезиковите особености на албанския XVII век. Изводите отразяват поставените цели и задачи. Изброените научни приноси в края отразяват постиженията на дисертационния труд. Важно е да се отбележи, че „като материал за изследване в труда са привлечени редки и труднодостъпни за изследователите издания“ (с. 123).

Заглавията, които са посочени в *Библиографията*, са общо 97. Много от трудовете са публикувани на албански език. В списъка с литературата са включени всички важни изследвания, които имат някаква близка или по-далечна връзка с темата, като голяма част от тях са цитирани в дисертацията.

Ценни са и приложенията, които включват наборен текст на различни писма, свързани с Пйетър Богдани или негови роднини, а също и снимки от Лорето и Илирийския колеж, където е учил албанският книжовник.

Общото впечатление от дисертацията на Дениса Черма е положително. Авторката се е справила с трудната задача да опише и анализира книжовно-културното състояние на балканския (в частност албанския) XVII век. Дисертантката е положила много труд при работата с албанския език от седемнадесетото столетие, който се различава съществено от съвременния книжовен език. Анализите и обобщенията са прецизни, а текстът е четивен. Езикът в работата следва особеностите на научния стил. В съдържанието на дисертацията не бяха открити следи от плагиатство. Използваните в текста трудове са цитирани коректно.

3. Автореферат

Авторефератът (42 стр.) отразява точно основните моменти от структурата и съдържанието на дисертационния труд. Приносите, които са представени в приложението, са действителни.

4. Статии, свързани с дисертационния труд

Към публикационната дейност на докторант Дениса Черма се отнасят и 3 статии (едната е в съавторство), 2 от които преди това са изнесени като доклади в научни конференции. В своите трудове Д. Черма 1) анализира медните гравюри в книгата на П. Богдани „Cuneus Prophetarum“ (1685 г.); 2) дава сведения за обстановката в Скопие през 1684 г., като прави връзка със смъртта на Андреа Богдани; 3) въз основа на речника на Фр. Барди разглежда славянските заемки в албанския език през XVII век. Първите две работи са публикувани в списания („Балканистичен форум“ и „Езиков свят“), които са реферирани в престижни бази данни – Web of Science и Scopus. Това дава възможност за по-голяма видимост на статиите на докторантката.

5. Критични бележки

Тук бих искал да отбележа някои пропуски в дисертацията:

1) В текста се откриват доста неточности от техническо естество. Например често в работата вместо средно тире (–) се използва късо тире (-), което по принцип се употребява за полуслято писане или пренасяне. Срещат се пропуснати

или подменени букви (*първостта* вм. *храбростта*, с. 99) и др. Текстът не е форматиран коректно, а същото се отнася и за снимковия материал, който е поместен в съдържанието на дисертацията.

2) Допуснати са някои правописни, пунктуационни и стилистични неточности, напр. *междудругото* вм. *между другото* (с. 68); *От една фраза която се съдържа...* вм. *От една фраза, която се съдържа...* (с. 94); на с. 109 има многократно повтаряне на думата *цикъл* и др.

3) Заглавието на произведението на Пйетър Богдани „Четата на пророците“ се среща и като „Кохортата на пророците“. Авторката правилно е посочила, че заглавието може да се преведе и по двата начина, но е трябвало да избере единия от тях и да го изписва последователно в дисертацията. Няма единство и при името на албанския книжовник Франг Барди, който често се среща и като Франц Барди.

4) Различните извори и речници биха могли да се включат към *Библиографията*, разбира се, като се обособят по някакъв начин в края.

Споменатите по-горе пропуски са несъществени на фона на цялостния текст и не могат да повлияят на положителните впечатления от работата. Разбира се, тези неточности трябва да се отстранят при евентуално отпечатване на труда.

6. Общо заключение

В заключение може да се каже, че в дисертационния труд „Балканският интелектуален елит през XVII век и албанската литература: Пйетър Богдани“ и съпътстващите го публикации докторантката е извършила огромна по обем изследователска работа, която е приносна за лингвистиката. Поради това **ще гласувам положително** за присъждането на образователната и научна степен „Доктор“ на Дениса Алуш Черма.

Благоевград,

08.08.2019 г.

/Доц. д-р Л. Перчеклийски/